

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Naschrift: [bij "Het meten van grondwetsinternalisering"]
But, J.J.

Citation

But, J. J. (2023). Naschrift: [bij "Het meten van grondwetsinternalisering"]. *Nederlands Juristenblad*, 98(32), 2709. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3677014>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3677014>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het meten van grondwetsinternalisering

Bert Marseille & Marc Wever¹

‘Grondwet begrepen door gewone mensen’ van Jelle But (NJB 2023/1323) is een fascinerende bijdrage over een uiterst relevant onderwerp, op basis van een enquête onder 1333 respondenten. Het heeft onze gedachten gescherpt over wat moet worden verstaan onder grondwetsinternalisering, hoe je dat verschijnsel kunt meten en in hoeverre Nederlanders grondwettelijke waarden hebben geïnternaliseerd – maar we bleven na lezing van zijn bijdrage ook met een aantal vragen zitten, waardoor we ons afvragen wat de waarde is van de conclusies die But op basis van zijn onderzoek trekt.

Allereerst is onduidelijk wat precies wordt gemeten.² But zegt niet geïnteresseerd te zijn in het meten van kennis van de Grondwet, maar in de mate van grondwetsinternalisering en constitutioneel besef. Maar wat is dat? But heeft het over het ‘instinctief herkennen’ en op de ‘juiste momenten’ ‘goed invullen’ van ‘grondwettelijke waarden’. Die omschrijvingen zorgen niet voor verheldering, omdat ze alleen maar de ene set abstracte begrippen door de andere vervangen.³

Ook veel van de enquêtevragen laten in het ongewisse wat But wil meten en weten. Een groot deel van de stellingen/vragen begint met: *Ik denk met wat ik meen te weten...* Gaat het om een mening (denk of meen) of om het meten van kennis? De antwoordmogelijkheden ‘klopt (niet)’ suggereren dat laatste, de antwoordoptie ‘geen mening’ het eerste. Bij het presenteren van de bevindingen wordt gesproken over het ‘goed’ of ‘fout’ beantwoorden van vragen, wat weer duidt op het meten van feitenkennis van de Grondwet. Maar als dat wordt gemeten, dan gebeurt in de enquête precies wat But zegt juist *niet* te willen doen.

Behalve twijfel over de validiteit van het onderzoek speelt de vraag

naar de generaliseerbaarheid van de uitkomsten. Uit een steekproef kunnen alleen conclusies worden getrokken over de populatie (in dit geval: Nederlanders vanaf achttien jaar) als de steekproef representatief is. But stelt dat, maar onderbouwt die stelling niet. Daarnaast stelt hij dat sprake is van *random* selectie. In vragenlijstonderzoek is dat meestal niet aan de orde. Daar is veelal juist sprake van zelfselectie. Gezien het onderwerp van het onderzoek ligt het voor de hand dat juridisch geschoolden oververtegenwoordigd zijn. Dat een op de negen respondenten zegt een juridische achtergrond te hebben, bevestigt die indruk.

We stuiten op meer vragen, waarvan we er nog twee noemen. De eerste betreft het feit dat nogal wat bevindingen van het onderzoek moeilijk zijn te interpreteren. Een voorbeeld bieden de reacties van de respondenten op de vraag een rangorde aan te brengen in grondwettelijke waarden. Hoe verhoudt zich het belang van een grondrecht dat bij 60% van de respondenten op plaats 10 staat in de ranglijst van grondrechten ten opzichte van het belang van een grondrecht dat bij 40% op plaats 1 staat? De andere vraag betreft de sterkte en de significantie van de verbanden en verschillen die zijn gevonden. Daar wordt nergens iets over vermeld. Onduidelijk is daarnaast of de bevindingen zijn gecontroleerd door controlevariabelen bij de analyse te betrekken.

Concluderend: na lezing van de bijdrage van But weten wij nog niet wat ‘grondwetsinternalisatie’ inhoudt, hebben we de indruk dat zijn enquête dat verschijnsel niet meet en is dus ook ongewis in hoeverre Nederlanders grondwettelijke waarden hebben geïnternaliseerd.

But zegt in zijn bijdrage het onderzoek te willen vervolgen. Dat is goed nieuws. Onze suggestie zou dan zijn om meer te melden over de wijze van gegevensverzameling en om

(nog) beter na te denken over hoe de centrale begrippen van het onderzoek het beste kunnen worden geoperationaliseerd, met welke vragen ze het beste kunnen worden gemeten⁴ en welke conclusies wel en niet uit de onderzoeksresultaten kunnen worden afgeleid. Het belang van het onderzoek van But is te groot om het met minder te doen. •

Auteurs

1. Prof. mr. A.T. Marseille en mr. dr. M. Wever zijn werkzaam bij de vakgroep Staatsrecht, Bestuursrecht en Bestuurskunde van de Rijksuniversiteit Groningen.

Noten

2. Op dat punt vonden wij de in noot 2 en 3 van de bijdrage van But genoemde publicaties inzichtelijker.

3. In de sociaalwetenschappelijke methodologische terminologie wordt gesproken over concepten. Zie over het meten daarvan (en daarnaast over de uitleg van al het methodologische jargon dat we in deze bijdrage gebruiken): Earl Babbie: *The Practice of Social Research*, Cengage Learning, 2020.

4. Omdat het lezen van de NJB-bijdrage van But zonder meer een voor onze eigen gedachtenvorming stimulerende ervaring was, kwamen allerlei ideeën op voor concrete vragen voor een vervolgonderzoek. We noemen als voorbeeld: een set vragen waarin paarsgewijs stellingen worden voorgelegd over onderwerpen die in de Grondwet (zouden kunnen) worden geregeld, zoals: ‘De Nederlandse Grondwet zou een bepaling moeten bevatten ter bescherming van de rechten van transgenders’ en: ‘De Nederlandse Grondwet bevat een bepaling ter bescherming van de rechten van transgenders’.

Naschrift

Jelle But¹

Marseille & Wever stellen in hun reactie terechte vragen over het onderzoek naar grondwetsinternalisering. Deze vragen vallen uiteen in twee categorieën: 1) het ontbreken van de methode van gegevensverzameling, waardoor representativiteit, validiteit en generaliseerbaarheid van het onderzoek in het geding komen, en 2) de conceptualisering van het begrip internalisering, onder meer of de vraagstelling en antwoordmogelijkheden wel leiden tot het meten van grondwetsinternalisering – anders dan feitenkennis over grondwettelijke bepalingen. In het verlengde hiervan stellen zij de vraag hoe bevindingen uit het onderzoek te interpreteren.

Eerst de vragen over de gegevensverzameling. De database van PanelClix, het bureau dat de enquête heeft uitgezet, bevat een populatie van ruim 120.000 leden. Die groep is gestratificeerd naar leeftijd, gender en opleidingsniveau die de bevolkingssamenstelling van Nederland weerspiegelt. Na een week reageerden 1566 respondenten, waarvan zogenoemde *speeders* en *bad-responders* uit de gepresenteerde data zijn gehaald – dat wil zeggen respondenten die zo snel door de vragen heen klikken dat kan worden vastgesteld dat zij de vragen niet hebben kunnen lezen en dus serieus beantwoorden, dan wel respondenten die niet alle vragen hebben ingevuld. 1333 respondenten bleven over, de steekproefgrootte. Gegeven een betrouwbaarheid van 95%, leidt dat tot een foutmarge van 2,68%.²

Marseille en Wever geven aan dat zelfselectie een probleem kan zijn bij representativiteit. Als voorbeeld daarvan geven ze het aantal juristen tegenover niet-juristen dat deelnam. Eerst en vooral: er heeft in ons onderzoek geen stratificatie naar juridische opleiding plaatsgevonden – dat was ook niet mogelijk. Respondenten hebben op basis van

zelfrapportage aangegeven of ze wel of niet een juridische opleiding genoten. Dit betekent dat het goed mogelijk was dat respondenten die ooit één juridisch vak hebben gevolgd deze vraag bevestigend zouden hebben kunnen beantwoord, bijvoorbeeld in een opleiding sociaal-pedagogische hulpverlening waar met de Jeugdwet wordt gewerkt, of bij de opleiding accountancy waar belastingrecht een deel van de opleiding vormt. Zelfrapportage is – toegegeven – een inherent probleem bij enquêtes, hetgeen ook benadrukt wordt in het artikel.³ Ten overvloede, voor respondenten was op voorhand niet kenbaar wat het onderwerp van de enquête was.⁴

Dan de kritiek gericht op de conceptualisering van het begrip internalisering, de daaruit volgende operationalisering bij het meten daarvan met een vragenlijst, en de vraag hoe we de bevindingen op basis daarvan interpreteren. Allereerst stellen Marseille en Wever dat de conceptualisering van grondwetsinternalisering eigenlijk 'grondwetskennis' vervangt, zonder dat helder is hoe deze begrippen van elkaar verschillen. In het verlengde hiervan vragen zij zich af of de stellingen niet toch feitenkennis toetsen, mede omdat er een goed-of-fout antwoord bestaat. Bij de toetsing om grondwetskennis lijkt het echter te gaan om de vraag of respondenten *weten* wat er in de Grondwet *staat*, en leidt tot vragen als 'Wat staat er niet in de Grondwet?', of 'Hoe begint de Grondwet?' mogelijk met meerdere antwoordopties.⁵ De aard van de stellingen bij het meten van internalisering is anders, omdat het primair gaat om de vraag of respondenten grondwettelijke waarden herkennen op het moment dat zij geconfronteerd worden met een situatie waarbij een grondwettelijke norm mogelijk van toepassing is. Ook dan kunnen respondenten, met wat zij menen te weten van de

Grondwet, een tegengrondwettelijke reactie hebben, en dus 'fout' antwoorden. Tegelijkertijd gaat het dus niet louter om grondwettelijke feitenkennis, maar breder om de vraag hoe respondenten die grondwettelijke normen ervaren.

Al het voorgaande neemt niet weg dat de conceptualisering en begripsontwikkeling van grondwetsinternalisering nog niet is uitgekristalliseerd en de operationalisering daarvan nog in de kinderschoenen staat. Verder blijkt interpretatie van de resultaten niet altijd even makkelijk. Hierom is in veel gevallen voor een beschrijving van de uitkomsten gekozen, wat in het bijzonder geldt voor de rangorde grond- en mensenrechten. De beschrijving geeft hopelijk een indicatie van de opvattingen van Nederlanders over grond- en mensenrechten, maar de kritiek is terecht dat niet zeker is hoe die data moeten worden geïnterpreteerd. Graag dank ik Marseille en Wever dan ook voor hun kritisch meedelen en de waardevolle suggesties voor vervolgonderzoek. •

Auteur

1. Mr. J.J. But is promovendus bij de afdeling Staats- en bestuursrecht van de Universiteit Leiden.

Noten

2. De foutmarge $1.96 \cdot \sqrt{\frac{.5 \cdot .5}{1333}} = 0.0268$, waarbij 1.96 de z-waarde is voor een betrouwbaarheidsniveau van 95%, waarbij eventueel te corrigeren valt voor de (eindige) populatiegrootte.
3. J. But, 'Grondwet begrepen door gewone mensen', *NJB* 2023/1323, afl. 19, p. 1567.
4. Zo wordt zelfselectie voorkomen, in die zin dat vooral mensen die (van zichzelf vinden dat zij) een juridische opleiding hebben doorlopen vaker zullen willen meedoen met een enquête over de Grondwet.
5. B. Oomen, 'Onbekend maar niet onbemind: wat weet en vindt de Nederlander van de Grondwet?', *NJB* 2008/498, afl. 10.